

PLANTES I PAISATGE A L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ. ELS RESULTATS D'UNA INVESTIGACIÓ HISTÒRICA I ETNOBOTÀNICA.

Autors: Guillem Figueras Moreu i Natacha Filippi
Any: 2021
Editorial: Museu de la Vida Rural

Aquest projecte va néixer a la primavera del 2019, arran d'una reunió entre la nostra cooperativa, Els Corremarges, i el Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, un centre de memòria i reflexió al voltant de la transformació sostenible des del món rural. Aquell dia vam decidir dur a terme una recerca etnobotànica sobre el poble de l'Espluga i el seu entorn, amb diversos objectius. La idea principal, la base del projecte, era recuperar la memòria sobre les plantes i el paisatge en una zona on encara no s'havia fet cap estudi etnobotànic sistemàtic. Ens semblava també interessant desenvolupar una metodologia de recerca tant etnobotànica com històrica, propera a la microhistòria i a l'anàlisi d'un univers local que tingués en compte aspectes com les dinàmiques socioeconòmiques, l'evolució cultural de les relacions amb el paisatge, les migracions de coneixements o la perspectiva de gènere. Finalment, volíem que el retorn dels resultats a la comunitat anés més enllà d'un informe o un article, i que permetés la creació d'un jardí etnobotànic dins el recinte del Museu de la Vida Rural.

Així és com vam iniciar els treballs de prospecció en paral·lel al disseny i la creació del jardí etnobotànic, que s'anava nodrint de les dades obtingudes gràcies a les entrevistes i l'anàlisi de les fonts escrites. Vam parlar amb una quinzena d'informants, repartits en sis entrevistes individuals a l'Espluga de Francolí i dues entrevistes grupals, una a Fullella i una a Passanant. La recerca també es va completar amb les informacions i reflexions que sempre recollim, de manera més informal, durant les passejades etnobotàniques que organitzem i les nostres converses amb gent dels pobles de la Conca de Barberà, l'Urgell i les Garrigues. Després d'aquesta primera fase d'entrevistes, teníem previst organitzar un seguit de tallers de memòria popular al jardí etnobotànic recentment

creat. Amb aquests tallers hauríem completat la recuperació de la memòria oral al voltant de les plantes i el paisatge, alhora que transmetíem els coneixements populars i les pràctiques associades a les generacions més joves. Aquesta segona fase no es va poder dur a terme, a causa de la pandèmia de la COVID-19, i ha quedat posposada.

El nombre d'informants que fonamenten el llibre és força limitat, si ho comparem amb les desenes d'entrevistes que habitualment es fan en el marc de treballs estrictament etnobotànics. Tot i això, més enllà del fet que la pandèmia ens va obligar a suspendre la segona fase de prospecció, teníem la voluntat d'adoptar una perspectiva microhistòrica, que busca recrear l'evolució d'universos locals a través de l'anàlisi de l'entorn, les sensibilitats i les percepcions, més enllà d'una anàlisi quantitativa. Per això, vam completar aquest treball d'història oral amb fonts escrites diverses, des dels capbreus i ordinacions fins als estudis d'història i d'etnobotànica locals, així com la bibliografia més general al voltant de la història social i l'etnobotànica.

Aquest treball de prospecció i anàlisi de dades va permetre l'elaboració d'un primer informe, finalitzat a l'estiu del 2020. Al desembre del 2021 es publicava el llibre i al març del 2022 en fèiem la primera presentació, sempre en col·laboració amb el Museu de la Vida Rural. A través dels sis capítols, explorem, amb dades des del segle XII fins al segle XXI, l'evolució del paisatge, de l'aprofitament dels recursos del bosc, de l'agricultura i d'altres oficis vinculats amb les plantes. En els dos darrers capítols ens endinsem en una esfera més íntima i quotidiana, i parlem de les plantes que han tingut un paper important en l'alimentació i la medicina humanes, l'alimentació animal i la veterinària, l'artesanía domèstica i l'imaginari col·lectiu. Tot i que de manera força breu i sintètica, sovint en forma de pinzellades, aquesta exploració històrica ens ha permès esbossar el vincle entre les plantes, el paisatge i els diferents components d'una comunitat, analitzar les representacions i construccions socials en clau de gènere i la importància de la migració dels coneixements en la construcció d'un patrimoni etnobotànic local.

Mentre anàvem fent la recerca i redactant el llibre, les plantes del jardí arrelaven i creixien. Avui hi viuen més de 200 tàxons, repartits en onze zones al voltant d'un hort agroecològic de varietats locals. Per a cada espècie botànica, un cartellet amb icones n'indica els noms científic i popular així com els seus usos etnobotànics. Hem recreat diferents ambients perquè els visitants puguin descobrir les plantes ruderals, de matollar, de vora de riu, de marge o de sotabosc, i la importància que han pogut tenir dins la vida quotidiana

de la zona els últims segles. El jardí etnobotànic, igual que tot el Museu de la Vida Rural, vol ser un lloc de memòria viva, on aprenem del passat per reflexionar sobre el futur, amb l'esperança que ens ajudi a imaginar noves maneres de relacionar-nos amb el paisatge que ens envolta.

Guillem Figueras Moreu i Natacha Filippi. Socis de la cooperativa *Els Corremarges*. Aquesta és una cooperativa de treball associat dedicada a la recuperació i divulgació dels coneixements populars sobre la flora i el paisatge.

TINTA VEGETAL.

FABRICA LA TEVA PALETA DE COLORS A PARTIR DE FLORS, FRUITS SILVESTRES, FULLES I ARRELS TOT PASSEJANT PELS CAMINS DEL TERRITORI.

Autora: Lourdes Ral

Any: 2022

Editorial:
**Ajuntament de
Llagostera**

El contingut també és sorprenent. Obrir aquest llibre equival a descobrir una proposta de com fer pintures de colors amb diferents arrels, fruits, fulles i altres materials, tot ben estructurat per estacions, de manera que podrem, a l'hivern, fer tinta a partir d'arrel de plantatge; a la primavera, a partir de romaní, espígol o malva; a l'estiu, amb saüc o flor de nit, entre d'altres; i a la tardor, a partir d'agalles o gavarrera. A més, l'autora també proposa utilitzar les restes alimentàries de casa. En aquest apartat hi trobareu aliments vegetals més globals i menys sostenibles, però que, de forma molt coherent, posats en un apartat separat no emmetzinen el missatge.

El llibre és ideal si us inicieu en el món de la tinta vegetal, ja que és molt introductori, té unes explicacions molt clares i algunes pistes per si voleu aprofundir en el tema. Quan n'acabeu la lectura, a més de gaudir amb les il·lustracions, entindreu molt millor el món dels tints vegetals, a més de poder experimentar amb 39 receptes.

Si hagués de criticar algun aspecte d'aquest llibre, que com ja veieu, m'ha encantat, seria que no queda clar si les tintes poden ser utilitzades per a altres usos a més de la pintura d'aquarel·la i si les tintes són fruit d'una recerca bibliogràfica, de converses amb padrins o de la simple experimentació.

Us animo a aconseguir-ne un exemplar d'aquest llibre perquè pugueu experimentar.

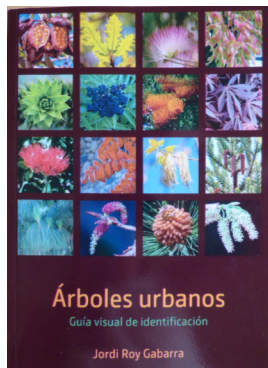
Lluís Marmi i Fuentes (Cardona, 1973). La definició amb la qual em sento més còmode és "activista cultural". No obstant això, de moltes professions i formacions m'agradaria destacar la meua trajectòria dins de les activitats de cultura tradicional (formant, organitzant esdeveniments, col·laborant amb associacions, fent de músic, etc.). Aquest activisme cultural, justament, em va portar l'any 2007 a crear Tradillibreria, una llibreria especialitzada en cultura tradicional on, evidentment, l'etnobotànica hi té un espai privilegiat. Ens podeu trobar a www.tradillibreria.com i amb l'etiqueta @tradillibreria a les xarxes socials.

Segurament, de la meua etapa de monitor en cases de colònies i en casals d'estiu, em va quedar sempre en el pensament com podríem treballar amb les pintures des d'un punt de vista més sostenible. No trobava gens coherent recórrer sempre a les tintes químiques quan realitzàvem projectes el missatge dels quals sempre portava, de forma directa o indirecta, uns valors de respecte per l'entorn i del que aleshores eren les revolucionàries 3R. Aquesta inquietud em va apropar a alguns experiments molt poc reeixits i molt complicats i, en alguns casos, més tòxics que les temperes que fèiem servir. Aquests pensaments em van tornar el dia que em van comentar que havia sortit un llibre titulat *Tinta Vegetal*, editat per l'Ajuntament de Llagostera, que l'autora, Lourdes Ral, havia escrit durant el confinament més estricte del 2021 i que havia sortit publicat l'any 2022.

Amb aquestes premisses us he de dir que no n'esperava gaire, del llibre, però el més gran de la vida són les sorpreses positives que sorgeixen dels nostres errors: el llibre *Tinta Vegetal*, d'entrada, és una obra d'art, amb unes il·lustracions i fotografies que enamoren, i un paper que amb ens transporta a la natura.

ÁRBOLES URBANOS. GUÍA VISUAL DE IDENTIFICACIÓN.

Autor: Jordi Roy Gavarra

Any: 2022

Editorial: Jordi Roy Gavarra
(jordiroy@yahoo.es)

Sovint, passejant per les nostres ciutats i pobles, ens fixem en els arbres que trobem plantats en carrers, parcs i jardins. I ens desperten curiositat ja sigui pel seu port, per les seves fulles o per les flors. En ser arbres plantats per guarnir els carrers, solen ser espècies foranes ben vistoses, habitualment de països tropicals, fet que accentua el nostre descoïnement. Quin arbre pot ser? Quin nom té? Podem respondre aquestes preguntes amb l'ajuda del llibre que presentem a continuació. Amb *Árboles urbanos*, guía visual de identificación, Jordi Roy ens vol mostrar els caràcters que ens permetran identificar les espècies arbòries que trobem en entorns urbans. Nascut a Tremp, l'autor és enginyer tècnic agrícola i enginyer de forests. Aquesta formació, completada per la seva tasca al Departament de gestió d'Arbrat, Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona i per la seva gran afició a la fotografia, li ha donat un bon bagatge per fer realitat diversos projectes. Alguns d'ells són la publicació, el 2019, de la *Guía de bolsillo de los árboles de Barcelona* (coautor, Ed. Mundi-Prensa) o la pàgina web *vadearboles.com* (<https://www.vadearboles.com/>). També és autor de fotografies de l'atles de biodiversitat de Barcelona.

La fotografia és sovint el millor aliat a l'hora de reconèixer alguna espècie i, certament, aquest nou llibre, amb més de 1.500 excel·lents imatges de 245 arbres, ens hi ajudarà. L'edició és en un format més aviat petit, en castellà, i de tapa tova ben manejable. Està estructurat en fitxes amb una breu descripció de l'espècie, el nom científic i els comuns en diverses llengües, l'origen, l'època de floració i un apartat anomenat *determinación* amb el detall o els detalls que s'han volgut destacar per facilitar la identificació. A cadascuna hi trobarem sis imatges: port, fulles, flors, fruits, escorça i la d'algun detall remarcable. Les espècies s'han agrupat segons la morfologia de les seves fulles, dividint-les en quatre tipus bàsics: aciculars o esquamoses, simples, compostes i de palmeres. Les dotze primeres pàgines constitueixen un pràctic índex visual basat en la imatge de la fulla, que la relaciona amb la pàgina on hem de trobar l'espècie en concret, i que ens permetrà situar-nos ràpidament. L'agrupació per tipologia de fulles, la paginació es-

tràtica d'alguns arbres semblants i el caràcter que es destaca a l'apartat *determinación* ens permeten veure les diferències entre espècies molt properes i facilitar-nos la tasca d'identificació. Cal dir que el llibre no només conté espècies exòtiques, com podria semblar a priori, sinó que inclou també arbres autòctons que, gràcies a la creixent conscienciació, cada vegada s'estan plantant més en àmbits urbans.

Podem concloure que aquest darrer llibre de Jordi Roy és un bon company per a les nostres passejades urbanes; ens ajudarà a mirar amb altres ulls i a identificar aquestes espècies arbòries que en ser, la major part, al·lòctones, no podem observar fora d'un entorn urbà.

Anna M. Oliva Casas és llicenciada i doctora en ciències (biològiques), amb especialització en neurociències, per la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva principal afició ha estat, des de sempre, tot el que es relaciona amb la natura, sobretot en els camps de la botànica i l'etnobotànica.

MALAS HIERBAS EN PLÁNTULA. GUÍA DE IDENTIFICACIÓN.

Autors: Jordi Recasens
i Josep Antoni Conesa

Any: 2021

Editorial: Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida (2a ed. revisada i ampliada).

Les anomenades males herbes constitueixen un dels principals agents causants de danys en els cultius, juntament amb plagues i malalties. Poden arribar a provocar pèrdues de producció del 25-30%, principalment en conreus extensius, però també tenen un efecte negatiu en altres tipus de cultiu. Cada cop més, les noves normatives prohibeixen o limiten, en pro del benefici comú, l'aplicació d'alguns herbicides amb certa toxicitat o persistència. Conseqüentment, els herbicides permesos, més respectuosos amb el medi ambient, solen ser de curta permanència i d'espectre més restringit. Ambdós factors obliguen els professionals a dissenyar plans de desherbatge més complexos i més cars, per la qual cosa és indispensable que gaudeixin d'un millor coneixement pel que fa a la identificació d'espècies de males herbes i al seu cicle biològic, amb la finalitat d'optimitzar costos i augmentar l'eficàcia dels tractaments.

Davant d'aquest repte en el sector agrari, i del canvi en els plans d'estudis universitaris (l'any 1992) que permeteren incloure assignatures de malherborlogia a l'Escola Tècnica Superior de la Universitat de Lleida, dos investigadors d'aquesta escola, Jordi Recasens Guinjuan i Josep Antoni Conesa Mor, publicaren, el gener de 2009, la primera edició d'aquest llibre. Des d'aleshores, els autors han copsat la necessitat d'afegir altres espècies a la publicació, ja sigui per no haver-les inclòs inicialment o per la seva capacitat invasora. Alhora, els canvis taxonòmics i nomenclaturals que s'han anat produint en la classificació dels organismes vius, fruit d'estudis biomoleculars, també obligaven a una revisió d'aquesta primera edició. D'ambdues necessitats en neix la segona edició, que fou publicada el desembre de 2021 i que conté informació sobre 330 espècies de males herbes en plàntula.

Jordi Recasens és catedràtic de botànica agrícola i malherborlogia a la Universitat de Lleida i investigador del centre CERCA-Agrotècnic, i ha dirigit diversos projectes d'investigació de convocatòries europees i nacionals. Josep Antoni Conesa Mor és doctor en ciències biològiques (UB), geòleg (UAB) i ambientòleg (UAB) i, des de l'any 2013, és el director de l'Arborètum-Jardí Botànic de Lleida. Ambdós tenen una llarga trajectòria acadèmica, docent i en el món de la recerca i, per tant, és un luxe accedir als seus coneixements i experiència, a través de les pàgines d'aquest llibre.

El llibre, en conjunt, està orientat a la determinació. Això no obstant, en les primeres cent pàgines hi trobem deu temes que parlen, a grans trets, sobre la biologia de les espècies de males herbes i sobre els conceptes necessaris que ens permetran saber interpretar els caràcters diferencials entre espècies, tant de plantes monocotiledònies com dicotiledònies. Ara bé, el cos principal del llibre el constitueixen les fitxes de les més de 300 espècies, que ens en facilitaran la determinació. Davant la complexitat d'establir una clau dicotòmica per a plàntules, ja que canvien molt en poc temps, i per la dificultat que suposa per al públic en general utilitzar aquest tipus d'eines, els autors han optat per un enfocament comparatiu. Per a aconseguir-ho, s'han recolzat en múltiples imatges i dibuixos de gran qualitat, així com en les descripcions que permeten establir comparacions afinades entre plàntules de diferents espècies. El llibre es complementa amb un entenedor glossari d'inestimable ajuda per a la comprensió dels termes tècnics que no tinguem prou clars.

Concloent, una publicació completa, rigorosa i d'elevada qualitat editorial i tècnica, que esdevé una eina d'aprenentatge i consulta indispensable per a tots aquells professionals del cultiu i, a més, per a totes aquelles persones que vulguin saber més de la nostra flora (aficionats, docents, botànics, etc.), ja que són molt

poques les publicacions que ens ajuden a determinar espècies vegetals en estat de plàntula.

Francesc Caralt Rafecas. President de Flora Catalana.
[Més...](#)

PLANTAS LEGENDARIAS. 50 PLANTAS QUE CAMBIARON EL MUNDO.

Autor: Stephen Harris

Any: 2021

Editorial: Rey Naranjo

Els éssers humans, al llarg de la història, han transformat les plantes que els han resultat útils i han modificat l'entorn físic per allotjar-les i cultivar-les. De forma paral·lela, les plantes han produït canvis socials, econòmics, polítics i culturals de gran abast a les societats humanes. En aquest sentit, el que trobareu en aquest llibre és la història d'una cinquantena de plantes que han estat decisives en moments clau de la nostra història com a espècie, més enllà dels significats que hagin tingut per a la cultura o els mites i llegendes. S'hi dedica un capítol per a cada planta, on trobareu una magnífica il·lustració en blanc i negre per a cada espècie ressenyada, una descripció de les seves característiques i, sobretot, la seva història social, que ens explica la importància que els vegetals han tingut en el desenvolupament econòmic i social de la civilització occidental.

L'autor, Stephen Harris, curador de l'herbari de la Universitat d'Oxford, ens parla de la història de plantes com l'ordi, el cacau, el te, l'arròs, la patata, la mandràgora, la canya de sucre o el teix, i ens exposa quin servei han fet als humans, com els han ajudat, com els han trasbalsat o com han influït en les seves construccions socials i culturals. Ho fa amb un estil dinàmic, amb anècdotes i curiositats inèdites i amb un llenguatge senzill i proper que atrapa i captiva els lectors des del principi del relat.

Pasqual Bernat. Doctor i màster en història de la ciència per la Universitat Autònoma de Barcelona, i s'ha especialitzat en història de les ciències de la vida dels segles XVIII i XIX. És autor de diverses monografies i nombrosos articles sobre aquest tema. <http://www.xtec.cat/~pbernat/>.